

ZA UJEVIĆA

Ne, prevarili ste se u očekivanju.

Ovo nije nipošto jedna tužaljka nad vašim nehajem za velikim čovjekom koji živi, tj. umire među vama. Te tužaljke kojih već bješe dosta suviše su, besplodne i nedostojne za one za koje se govorilo!

Ne, nipošto, nipošto tužaljka. Nešto posve drugo, jedan posve drugi ton, jedan posve drugi krik.

Ja ne apeliram, ja ne molim. Ne ću da ponizujem onoga o kojem govorim i samog sebe.

Ja nisam skinuo šešir da u njega spustite filir za čovjeka koji strada i koji nije jednak vama. Ja prezirem, i ne tražeći ništa od vas prolazim. Jer sve ono što biste vi mogli dati, što ste vi kadri dati, da napregnete sve svoje snage, toliko je da se za tim ne treba (i ne smije) prignuti.

Ja samo velim ovo:

Jedan čovjek koji svaki dan sjedi u Kazališnoj kavani, jedan umjetnik, jedan čovjek s idejama, ukratko, jedna pojava koja visoko strši ponad jugoslavenske urođene osrednjosti, živi tragični život i čeka tragični svršetak.

Bezbroj njegovih banalnih, tj. protivno od tragičnih, suplemenika, morali bi da budu (kad bi to samo mogli osjećati) ponosni što je između njih jedan narastao sve do u tragično.

Moja je radost da sam u općem mnoštvu banalnih našao čak i jednog tragičnoga.

Ako ima još tko od tragičnih koji razumiju ovaj jezik, neka im ova tragična pojava ojača dalje snage da se možda ne bi iz tragičnosti spustili dolje... k onima.

Kad je jedan tragični sin ove zemlje, koja iz svoje barbarске i mediokritetima plodne utrobe rađa tako rijetko tragične, životom svoje borbene mladosti dojurio u preranu smrt, u dalekom tuđem gradu, "plakale" su novine, revije, publika.

Svaki je uzdahnuo: “Hvala Ti Bože, da moja sudbina nije kao sudbina onoga!”

I poslije toga: “Šteta! Bio je jak talent!”

Publika, novine, revije plakahu što se našao jedan koji se usudio da ne izabere kakav sramotan nego tragičan način života. (Prema životu je dakako mogao odgovarati i svršetak tog života.)

Trebalo bi plakati da je njegov život, dakle i svršetak, bio drukčiji nego što je bio, tj. da je bio kao život onih koji su “plakali”.

Ja ne ću ovdje govoriti da li taj život nije mogao da bude i ljepši (ljepota nije ovdje nipošto tek estetički pojam) – jer se u ljepotu ne raste do određenoga stupnja – ali onakav kakav je bio dostojan je poštovanja.

Događaj ovaj s jednim ponavlja se s drugim i trećim... i tako sve dalje kroz beskonačno vrijeme: sreća za kulturu i za budućnost čovjeka. Zamislite kakav bi se čovjek rodio jedamput u budućnosti kad ne bi dotle vodio lanac tragičnih i jakih. Degenerirano, tupavo. Nešto, čiji bi duh zakržljao dotle da bi se od životinje razlikovao valjada samo svojom tradicijom. (Kad bi samo tijelo mogao vratiti u ono tijelo nekadašnjih ljudi prirode! Ali to je nemogućnost, jer idiotizam ne vraća natrag u snagu nego tjera naprijed u degeneraciju.)

Da me bolje razumijete, još jedna anegdota:

U ratu između Japanaca i Rusa, japanske su čete u više navrata pokušale probiti rusku liniju, ali su svaki put ostale pred gustim redom bodljikavih žica. Opasnost poraza približavala se Japancima. Najedanput se ponudila četa mladih dobrovoljaca da će sama navaliti na Ruse. Oni su se zaletili u trku prema ruskoj liniji i kad su došli do nje, poskakali su svi u zrak tako da se njihova tijela mogu nabosti na red žica koji je branio. Ostali Japanci su trčeći preko crvene naslage tjelesa u kojoj je bila iščezla smrt od žica zadjenuli na tom mjestu ponosnu zastavu svoje japanske pobjede.

Koliko tragičnih heroja duha treba da se spasi pobjeda kulture!

Može se dogoditi da pobjeda kulture uopće ne dođe.

Pogotovo u jednoj zemlji u kojoj je kultura još embrio može da prođe dugo vremena dok ona naraste.

Da, ova zemlja! U kojoj vidjeh neki dan prizor – o kad bi se samo takve, prema drugima nevine, prizore vidalo! – kako gospodin Augustin Ujević, koji je umjetnik i mislilac već deset godina barem, daje nekom piskaralu od jučer svoj rukopis da mu odnese u novine.

Piskaralo od jučer, kojemu će umjetnost i misao biti još dugo daleko kao publici i valjada zauvijek kao stvaraču, gospodinu Augustinu Ujeviću!

Jednako mogu ubrojiti među pojave koje su kod nas zakon, pojavu da gospodin Augustin Ujević ne može da štampa nijedne svoje knjige u zemlji u kojoj, naprimjer, to isto prije spomenuto piskaralo može da štampa već tri, ulazeći tako iz posljednjih brojeva “Šišmiša” preko tzv. “literarnih revija” “Književnog juga” i “Savremenika” ravno u “slavu”.

Zemlja, u kojoj se gradi slava na širokim čvrstim leđima gluposti, tom odavno poznatom i jedinom izrazu naše tzv. publike!

Gospodine Ujeviću, umjetniče, misliče, nepopustljivi patniče, ja ne znam hoću li dočekati dok Vas Vaši suplemenici potpuno ubiju. Ali ako dočekam taj čas, ne ću nad vama roniti svoje suze s vašim suplemenicima. Nego ću stisnutih usana pogledati hladnim pogledom preko jednog svršenog života, koji nije bio nedostojan da se dogodi.

Ja ću činiti svoju dužnost da se često zagledam u vašu zvijezdu i da je pokažem onima do kojih mi bude stalo.

“Novosti”, XIII, br. 324, str. 3–4; Zagreb, 7. prosinca 1919.